

I Međunarodni naučni skup o ekonomskom razvoju
i životnom standardu
1st International Scientific Conference on economic
development and standard of living
“EDASOL 2011 - Economic development and
Standard of living”
Banja Luka, 23. 9. 2011.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA U CILJU INTENZIVNIJEG PRIVLAČENJA STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA I PRIVREDNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE

Dr Srdjan Redžepagić

Institut ekonomskih nauka, Beograd, sredzepagic@gmail.com

Mr. Isidora Beraha

Institut ekonomskih nauka, Beograd, isidora.beraha@ien.bg.ac.rs

Mr. Sonja Đuričin

Institut ekonomskih nauka, Beograd, sonja.djuricin@ien.bg.ac.rs

Sažetak: *Privlačenje, zadržavanje i stvaranje uslova za intenzivniji priliv međunarodno konkurentnih i ka izvozu orijentisanih stranih direktnih investicija (SDI) ima ključnu ulogu u privrednom rastu i razvoju zemlje. U Republici Srbiji za koju je karakteristična ograničena akumulacija kapitala akcenat treba da bude na efikasnim SDI koje pozitivno utiču na tržište rada, povećanje izvoza, konkurentnosti i unapređenje procesa proizvodnje. Iz tih razloga, neophodno je maksimalno iskoristiti ključne prednosti Srbije oličene u regionalnom položaju i povlašćenom pristupu tržištima Istoka i Zapada, ljudskim resursima, niskoj ceni rada i istrajati u rešavanju postojećih barijera koje se tiču nedovoljno razvijene infrastrukture, loše administracije, korupcije, političkog rizika, loše likvidnosti i profitabilnosti, limitirane domaće potrošnje, odliva stručnih kadrova i sl. pri čemu treba imati u vidu i da rast inflacije, nestabilnost kursa i pravna nesigurnost dovode do negativne selekcije investitora. Cilj rada je da kroz osnovne smernice pruži korisne preporuke kreatorima ekonomske politike u domenu prevazilaženja postojećih barijera i poboljšanja poslovne klime radi otvaranja mogućnosti većeg priliva međunarodno konkurentnih SDI.*

Ključne reči: *strane direktne investicije, poslovno okruženje, barijere, preporuke, privredni rast i razvoj*

UVOD

Devedesete godine XX veka obeležila je izolovanost Republike Srbije iz međunarodnih ekonomskih tokova, koja je uslovlila drastično slabljenje privredne aktivnosti praćeno visokom nezaposlenošću i usporavanje procesa tranzicije sa planskog na tržišni model privređivanja. U uslovima političkog rizika i makroekonomske nestabilnosti priliv stranog kapitala je bio izrazito skromna a njegov značajniji porast zabeležen je tek nakon 2000. godine paralelno sa ubrzanim procesima ekonomske tranzicije i reforme privrednog sis-

tema. Sa napretkom procesa reformi, privatni finansijski tokovi u odnosu na javne postaju sve značajnija komponenta kapitalnog priliva. U okviru tih privatnih kapitalnih tokova posebno se ističu strane direktne investicije (SDI) i portfolio investicije, pri čemu SDI imaju najznačajniju poziciju (Redžepagić, Danon, Đukić, 2010, str. 213).

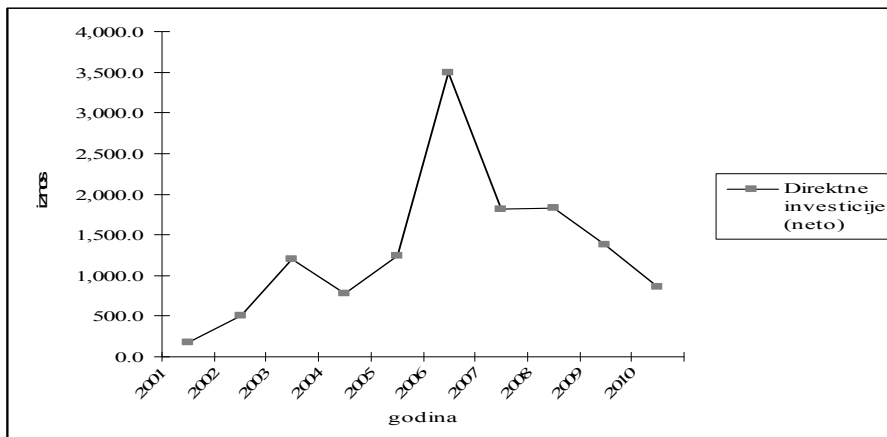
Uprkos značajnom napredku u stvaranju institucionalnog i zakonskog okvira za privlačenje SDI, investicionu klimu u Srbiji još uvek karakterišu brojni nedostaci koji se ogledaju u nedovoljno razvijenoj infrastrukturi, administrativnim barijerama, korupciji, političkom riziku, problemima niske likvidnosti i profitabilnosti, limitirane domaće potrošnje, odliva stručnih kadrova i sl. Svetska finansijska kriza dodatno je produbila već postojeće probleme u srpskoj privredi i prouzrokovala smanjenje investicija, spoljne i unutrašnje tražnje, porast rizika i troškova ulaganja. (Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu, 2009, str. 6). Rast inflacije i nestabilnost kursa usloveli su negativnu selekciju investitora.

Privlačenje stranog kapitala može da ima ključnu ulogu u povećanju stope privrednog rasta, unapređenju konkurencije domaćih proizvoda i usluga, smanjenju siromaštva, smanjenju nezaposlenosti kao trenutno najvećeg socijalnog i ekonomskog problema u Srbiji, transferu modernih tehnologija i unapređenju znanja zaposlenih. Iz tog razloga se od države očekuje odlučnije angažovanje na unapređenju atraktivnosti zemlje za privlačenje stranog kapitala i to posebno u onim industrijskim granama u kojima postoje komparativne prednosti na kojima i treba zasnivati dalji privredni rast i razvoj. Cilj, međutim, ne treba da bude samo privlačenje SDI već i potpuno iskorišćavanje pozitivnih efekata koje one mogu da imaju na privredni rast, konkurentnost, poslovne i izvozne performanse i privredu u celini.

KRETANJE I OČEKIVANJA U POGLEDU SDI U REPUBLICI SRBIJI

Izuzimajući 2004. godinu, u periodu 2000-2006. godine iznos SDI je postepeno rastao. Izrazito visok nivo investicija u 2006. godini posledica je ulaganja Telenora, nakon čega je zabeležen značajniji pad istih. Negativni efekti svetske ekonomske grize usloveli su oštar pad priliva SDI nakon 2008. godine. Razlika u neto prilivu SDI u 2009. u odnosu na 2008. godinu umanjena je uplatom sredstava po osnovu prodaje Naftne industrije Srbije koja su u pomenutoj godini činila skoro 50% ukupnih investicija. Naime, kupovina 51% akcija srpske naftne kompanije od strane ruskog Gazprom Neft uslovila je visok nivo SDI u februaru 2009. godine i otvorila vrata za potencijalni priliv stranog kapitala. Međutim, vrednost SDI u 2010. godini je jedva nešto viša od iznosa zabeleženog u 2004. godini. U 2010. godini očekivan je priliv SDI preko dve milijarde eura, međutim prethodna godina je završena sa ukupnim prilivom SDI u vrednosti od svega 860.1 miliona eura.

Grafikon 1. – Neto priliv SDI u Srbiji u periodu 2001-2010. godine u milionima €

Izvor: Narodna banka Srbije

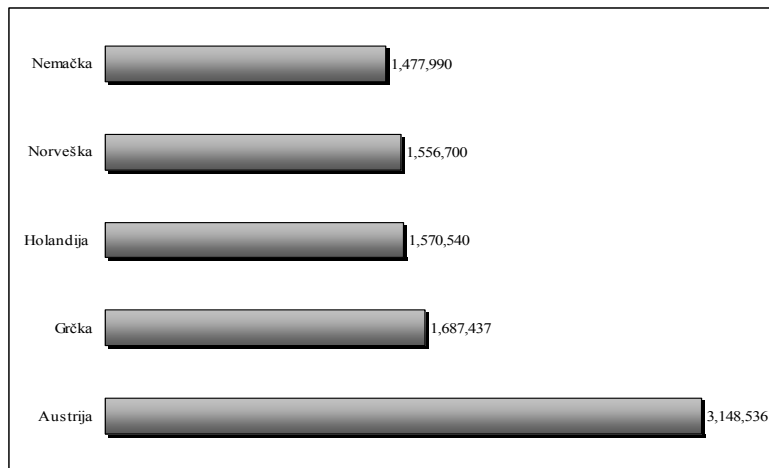
U 2010. godini, u strukturi neto priliva SDI po zemljama na prvom mestu se našla Holandija sa 200.100 hiljada eura, dok su na drugom i trećem mestu Austrija i Slovenija sa po 145.850 i 80.859 hiljada eura. U prvom kvartalu 2011. godine Holandija sa 135.302 hiljada eura, ostaje na prvom mestu po visini neto priliva SDI, dok se na drugom i trećem mestu sa po 57.119 i 54.327 hiljada eura nalaze Ruska Federacija i Austrija.

Očekuje se da će ukupan priliv SDI u 2011. godini iznositi približno tri milijarde eura pri čemu podaci za prvi kvartal 2011. godine ukazuju na neto priliv SDI u vrednosti od 419.7 miliona eura. Prema podacima za prvi kvartal 2011. godine, posmatrano po granama delatnosti¹⁰², najveći priliv SDI u vrednosti od 99.896 hiljada eura ostvaren je u prerađivačkoj industriji, dok se na drugom mestu sa 74.283 hiljada eura nalazi poslovanje nekretninama. Treće, četvrto i peto mesto sa po 53.415, 48.290 i 35.734 hiljada eura zauzimaju finansijska delatnost i delatnost osiguranja, informisanje i komunikacija i trgovina na veliko i malo. U odnosu na isti period prethodne godine trgovina na veliko i malo je po osnovu iznosa priliva SDI sa trećeg pala na peto mesto, dok su poslovi sa nekretninama koji su zauzimali četvrto mesto u tekućoj godini zauzeli čak drugo mesto po visini SDI čime je povećan rizik porasta deficita platnog bilansa s obzirom da se smanjuju investicije u sektorima razmenljivih dobara. Isto važi i za poljoprivredu koja zajedno sa ribarstvom i šumarstvom, tradicionalno ostvaruje nizak priliv SDI (svega 900 hiljada eura u prvom kvartalu 2011. godine), a u kojoj leži možda i najveći potencijal zemlje. Ovakav trend sektorskog rasporeda SDI, uglavnom u sektore nerazmenljivih dobara, odnosno bankarstvo i osiguranje, nekretnine, energetiku i telekomunikaciju, prevladuje u periodu 2000-

¹⁰² Uključeni robni i novčani tokovi

2010. godine zbog čega Srbija, u cilju rasta produktivnosti i tehnološkog razvoja, treba da unapredi poslovno okruženje i privuče veći deo SDI u sektore razmenljivih dobara.

Grafikon 2. Pet zemalja sa najvišim iznosom SDI u periodu 2000-2010. godine, u hiljadama USD

Izvor: Narodna banka Srbije

Posmatrano po zemljama, u periodu 2000-2010. godine najvišu neto vrednost SDI od 3.148.536 hiljada dolara zabeležila je Austrija. Na drugom mestu, sa 1.687.437 hiljada dolara, nalazi se Grčka, dok treće, četvrto i peto mesto zauzimaju Holandija, Norveška i Nemačka.

S obzirom da budući privredni razvoj Srbije u velikoj meri zavisi kako od efekata već investiranog stranog kapitala, tako i od budućeg priliva SDI, akcenat treba da bude na efikasnim SDI koje pozitivno utiču na tržište rada, povećanje izvoza, konkurentnosti i unapređenje procesa proizvodnje. Važno je razvijati naročito pogodnu klimu za ulaganje u sektore razmenljivih dobara i pružiti mogućnost razvoju poljoprivrede koja s obzirom na kretanja na svetskom tržištu sve više dobija na značaju.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA U CILJU INTENZIVNIJEG PRIVLAČENJA SDI

U uslovima izrazito niske konkurentnosti domaćih preduzeća, odnosno njihovih proizvoda i usluga, pre svega na inostranim ali sve više i na domaćem tržištu, privlačenje stranog kapitala predstavlja najveću razvojnu šansu srpske privrede. Opstanak i prosperitet svih domaćih industrija i delatnosti zavisice od njihove konkurentnosti i izvoza. U tom kontekstu se od države očekuju sistematski naporu na poboljšanju uslova za investiranje i stvara-

nju stabilnog poslovnog ambijenta. Kako bi se u potpunosti iskoristili pozitivni efekti SDI na konkurentnost, poslovne i izvozne performanse svih učesnika i privredu Srbije uopšte, akcenat treba da bude na privlačenju stranog kapitala u oblastima u kojima Srbija poseduje neophodne resurse, infrastrukturu, obučenu i kvalifikovanu ili jeftinu radnu snagu, ili neku drugu komparativnu prednost.

Atraktivnost Srbije za potencijalne strane investitore u priličnoj meri je determinisana faktorima kao što su makroekonomska stabilnost, institucionalno okruženje i politički rizik, postojeća infrastruktura i kvalitet ljudskog kapitala. Aktivnosti Vlade treba da budu usmerene na ostvarivanje dinamičnijeg privrednog rasta kroz jačanje privatnog sektora odnosno rešavanje problema njegove nedovoljne konkurentnosti i hronične nelikvidnosti usled kojih ne može da preuzme odlučujuću ulogu u stvaranju konkurentne tržišne ekonomije, okončanje procesa privatizacije i restitucije oduzete imovine kao jednog od osnovnih preduslova definisanja vlasništva, uspešnije sprovođenje regulatorne reforme, unapređenje berzanskog poslovanja, uspostavljanje i održavanje inflacije u razumnim okvirima i poboljšanje percepcije o političkom riziku.

Uprkos izvesnom napredku koji je ostvaren u periodu posle političkih promena, odabrani model ekonomskog rasta nije dao željene rezultate. Naime, u periodu od 2000. godine do početka svetske finansijske krize 2008. godine uspostavljena je makroekonomska stabilnost koja se ogledala u rastu bruto domaćeg proizvoda, kontinuiranom rastu uvoza i izvoza i smanjenju inflacije. Međutim, ostvareni pozitivni makroekonomski tokovi bili su praćeni uglavnom neuspešnom privatizacijom društvenog i državnog kapitala, daljim zaduživanjem zemlje i rastom spoljnog duga, izrazito nepovoljnom strukturom uvoza i izvoza i povećanjem spoljnotrgovinskog deficita, padom industrijske proizvodnje i pomeranjem fokusa sa proizvodnje i industrije na sektor usluga i finansija, kao i nepovoljnim kretanjima realnih zarada i realnih stopa nezaposlenosti. Efektima svetske finansijske krize zaustavljeni su pozitivni ekonomski tokovi i pogoršano stanje srpske privrede. U 2010. godini, uprkos intervencijama NBS, usledio je trend depresijacije dinara prema evru, odnosno došlo je do ubrzanog rasta inflacije što se smatra osnovnom pretnjom makroekonomskoj stabilnosti. Monetarna restriktivnost, oličena u podizanju kamatne stope na dinare u uslovima kada je rizik ulaganja u Srbiju značajnije veći u poređenju sa drugim zemljama u tranziciji, negativno je uticao na priliv SDI. Rešavanje ključnih problema srpske privrede je jedna od pretpostavki intenzivnijeg privlačenja SDI, pri čemu se pre svega misli na ubravanje rasta privredne aktivnosti, zaustavljanje negativnih trendova na tržištu rada i smanjenje budžetskog deficita i javnog duga kao preduslova povećanja stranih investicija.

Posmatrano sa aspekta spljnotrgovinske razmene i izvozne konkurentnosti, situacija u srpskoj privredi je prilično nepovoljna. U ukupnom izvozu Srbije dominiraju proizvodi niske tehnološke intenzivnosti. Za stvaranje dugoročno respektabilne konkurentne pozicije neophodno je povećanje intenziteta razmene visoko tehnoloških proizvoda. Nisku konkurentnost srpskog izvoza odslkava i nepovoljna struktura prema faktorskoj intenzivnosti, gde dominiraju proizvodi niže faze prerade, uglavnom sirovine i poluproizvodi. Neophodna je značajna promena strukture izvoza u pravcu porasta učešća proizvoda većeg stepena finalizacije. Priliv investicija (naročito SDI), posebno usmerenih u određene sektore, omogućio bi porast učešća proizvoda većeg stepena finalizacije, što bi doprinelo poboljšanju izvozne strukture.

Kada je u pitanju zakonski i regulatorni okvir, kao sledeći ključan faktor intenzivnijeg privlačenja stranog kapitala, Srbija još uvek zaostaje za većinom zemalja Zapadnog Balkana što se uglavnom duguje deceniji u kojoj je drastično usporen proces tranzicije. Nakon političkih promena 2000. godine, sprovođenje regulatorne reforme, u smislu donošenja zakona koji su u skladu sa tržišnim modelom privređivanja i otklanjanja administrativnih barijera, je prepoznato kao imperativ. Formiranje stimulativnog pravnog okvira za poslovanje privrede i privlačenje stranog kapitala bilo je u seduštu pažnje tvorca ekonomske politike što je rezultiralo setom novih zakona kao što su Zakon o stranim ulaganjima, Zakon o zaštiti konkurencije, Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju i drugi. Usvajanjem Strategije regulatorne reforme u Republici Srbiji za period 2008-2011. godina otpočeta je sveobuhvatna reforma propisa. Napori su bili usmereni pre svega na smanjivanje administrativnih troškova poslovanja, pojednostavljivanje procedura za otvaranje firmi i povećanje stepena konzistentnosti u primeni propisa. Uprkos ostvarenom napredku, regulatorno okruženje u Srbiji još uvek nije dovoljno stimulatивно za strane investitore. Neophodna su unapređenja u oblasti poreskog zakonodavstva i rada poreske uprave, lakšeg i brežeg dobijanja građevinskih, urbanističkih i drugih dozvola, uknjižbe imovine, sprovođenja procesa restitucije kao preduslova definisanja vlasništva, suzbijanja sive ekonomije i korupcije i formiranje institucija koje bi štatile interese investitora. Eliminisanje ili smanjenje korupcije, kao jedne od značajnijih prepreka većem prilivu SDI, zahtevaće sistematski napor i angažovanje na promeni individualnih percepcija ljudi. Od države se očekuje odlučnost i istrajnost u borbi protiv ove već sistematske pojave, i to pre svega donošenjem zakona i još važnije njihovom doslednom implementacijom i njenim oštrijim sankcionisanjem.

Investiciona klima uslovljena je i kvalitetom ljudskog kapitala, odnosno njegovoj mogućnosti da stvara ekonomsku vrednost i da se na njemu zasniva konkurentna prednost preduzeća. Srbija spada u grupu zemalja sa izrazito nepovoljnom obrazovnom strukturom stanovništva i zaostaje za većinom evropskim zemalja u pogledu ulaganja u obrazovanje, istraživanje i razvoj, korišćenje informacionih i komunikacionih tehnologija. Tržište rada u Srbiji karakterišu nepovoljne tendencije, među kojima treba posebno istaći istorijski minimalan broj zaposlenih, koje se delom mogu pripisati neobrazovanoj, nekvalifikovanoj i nekonkurentnoj ponudi radne snage, kao i neusklađenosti ponude i tražnje za radnom snagom. Tržište, sa jedne strane nije u mogućnosti da apsorbuje veliki broj radnika sa srednjim obrazovanjem, dok sa druge strane ne postoji dovoljna ponuda visokoobrazovanih i kvalifikovanih. Politička situacija i ekonomska kriza 90-tih godina prouzrokovale su značajan odliv visokoobrazovanih kadrova, a takav trend premda u dosta manjim razmerama nastavljen je do danas. Jedan od prioritetnih ciljeva države u godinama koje dolaze trebalo bi da bude unapređenje sistema obrazovanja i obuke kako bi kvalitet radne snage bio u skladu sa potrebama i zahtevima tržišta rada. Neophodna je duboka i sveobuhvatna reforma sistema obrazovanja kako bi se stvorili kvalitetni kadrovi sposobni da odgovore zahtevima poslodavaca i to posebno stranih kompanija koje uglavnom imaju strožije kriterijume zapošljavanja i veća očekivanja od zaposlenih. Obezbeđivanje visokog kvaliteta obrazovanja i većeg broja visokoobrazovanih kadrova je ključan preduslov privrednog rasta i privlačenja stranog kapitala.

Jedan od prioritetnih ciljeva ekonomske politike Srbije trebalo bi da bude unapređenje poslovnog okruženja za privlačenje SDI uopšte, a naročito u određenim industrijskim gra-

nama. Privredni rast i razvoj Srbije treba zasnivati na njenim komparativnim prednostima među kojima se ističu: dugogodišnja tradicija i kvalifikovanost radne snage u pojedinim industrijama, geografska pozicioniranost duž Koridora 10 i mogućnost korišćenja avio, drumskog i pomorskog transporta, raspoloživost prirodnih resursa neophodnih za proizvodnju određenih grupa proizvoda, blizina EU i niži transportni troškovi kao preduslov brzog i efikasnog reagovanja na dinamične promene na tržištu. Pretpostavka je da bi se intenzivnijem angažovanjem države na privlačenju SDI u tekstilnoj industriji omogućila revitalizacija ove, nekada najvažnije grane prerađivačke industrije u zemlji, koja se danas suočava sa brojnim akutnim i strukturnim problemima.

Srpska tekstilna industrija poseduje izuzetan potencijal koji se zasniva pre svega na jeftinoj i dovoljno kvalifikovanoj radnoj snazi i neposrednoj blizini EU, što omogućava obavljanje lon poslova i dela finalne proizvodnje namenjene izvozu. Određeni broj domaćih preduzeća iz ove industrije kao što je preduzeće Valy, investicija italijanskog proizvođača donjeg rublja Golden Lady koji je ujedno i najveći izvoznik odevnih predmeta iz Srbije, već ostvaruje uspešnu saradnju sa stranim partnerima. Ulaskom SDI mogli bi se rešiti neki od ključnih problema srpske tekstilne industrije, a pre svega zastarelost opreme i tehnologije, prezaduženost preduzeća, visoki troškovi proizvodnje, nepostojanje adekvatne sirovinске baze, nedovoljna iskorišćenost kapaciteta i teškoće u nabavci rezervnih delova. Oporavak tekstilne industrije trebalo bi da se zasniva na razvoju tehnologije i inovacijama u čemu bi SDI mogle imati ključnu ulogu. Međutim, neefikasno sprovođenje i još uvek nezavršen proces privatizacije, prisustvo sive ekonomije i nelojalne konkurencije doprinele su nezainteresovanosti stranih investitora za ulaganja u srpska preduzeća. Zemlje u okruženju, poput Rumunije i Bugarske, su prodavanjem svojih fabrika za jedan dolar privukle italijanske investitore koji su inicijalno bili zainteresovani za velika srpska proizvodna preduzeća. U Rumuniji je registrovano 3.000 italijanskih preduzeća, od čega čak 1.000 u tekstilnoj industriji. Procena je da bi se ulaskom stranog kapitala u ovu industrijsku granu stvorile pretpostavke za povećanje investicija u tehnologiju i inovacije, efektivnije iskorišćavanje geografskog položaja, raspoložive proizvodne i logističke infrastrukture i trgovinske liberalizacije, kao i dugogodišnjeg iskustva i tradicije.

U cilju intenzivnijeg privlačenja SDI u tekstilnoj industriji neophodno je okončanje procesa privatizacije, odlučnije angažovanje države na suzbijanju sive ekonomije i nelojalne konkurencije odnosno dosledna primena carinske procedure kod uvoza robe i regulative koja se odnosi na deklarisanje robe pre njenog puštanja u promet, kao i poboljšanje postojeće drumske infrastrukture kako bi se iskoristila povoljna geografska pozicioniranost koja investitorima omogućava zasnivanje konkurentске prednosti na značajnije nižim transportnim troškovima u odnosu na daleke azijske zemlje.

ZAKLJUČAK

Nezanemarujući pozitivne efekte ekonomskih reformi koji su uslovili veći priliv SDI, potpunije iskorišćavanje potencijalnih efekata priliva stranog kapitala zahteva sistematske napore tvoraca ekonomske politike pre svega na unapređenju sveukupnog poslovnog okruženja ali i na privlačenju stranih investicija u one industrijske grane u kojima Srbija poseduje komparativne prednosti i razvojni potencijal. Unapređenje poslovnog ambijenta

treba da se zasniva na poboljšanju zakonskog i regulatornog okvira, ukidanju administrativnih barijera, povećanju pravne i političke sigurnosti, smanjenju inflacije i korupcije, povećanju stabilnosti deviznog kursa, okončanju procesa privatizacije i restitucije, unapređenju nivoa obrazovanja i obučenosti ljudskih resursa, daljem razvoju infrastrukture čime bi se potencijalnim investitorima poslao signal da je Srbija sigurna i atraktivna zemlja za ulaganje. Pored toga što srpsku privredu karakteriše nizak nivo konkurentnosti, efikasnosti i produktivnosti, ona ipak poseduje brojne komparativne prednosti na kojima bi trebalo zasnivati njen dalji rast i razvoj. Priliv stranog kapitala i to posebno u industrijskim granama sa značajnim razvojnim potencijalom ili komparativnom prednošću, se smatra najvećom razvojnom šansom srpske privrede. Rast priliva SDI uslovio bi rast ekonomske aktivnosti čime bi se trajno uticalo na rešavanje problema nezaposlenosti. Implementacija novih tehnoloških rešenja i unapređenje znanja i veština uticali bi na rast konkurentnosti, razvoj tržišta i tehnološki napredak zemlje.

LITERATURA:

1. Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu za 2009. godinu, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Beograd, 2010.
2. Narodna banka Srbije, Strana direktna ulaganja u novcu, januar-april 2011. godine, neto po zemljama, dostupno, http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/80/ino_ekonomski_odnosi/platni_bilans/fdi_cash.xls
3. Narodna banka Srbije, Strana direktna ulaganja u novcu, neto po zemljama, 2000-2008. godine, dostupno, http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/80/ino_ekonomski_odnosi/platni_bilans/fdi_neto.xl
4. Narodna banka Srbije, Strana direktna ulaganja u novcu, neto po zemljama 2009. godina, dostupno, http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/80/ino_ekonomski_odnosi/platni_bilans/fdi_cash_09.xls
5. Narodna banka Srbije, Strana direktna ulaganja u novcu, neto po zemljama 2010. godina, dostupno, http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/80/ino_ekonomski_odnosi/platni_bilans/fdi_cash_10.xls
6. Narodna banka Srbije, Strana direktna ulaganja u prvom tromesečju 2011. godine, po granama delatnosti, dostupno, http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/80/ino_ekonomski_odnosi/platni_bilans/fdi_delatnosti.xls
7. Narodna banka Srbije, Strana direktna ulaganja, po granama delatnosti, više godina, dostupno, http://www.nbs.rs/internet/cirilica/80/platni_bilans.html
8. Redžepagić, S., Danon, M., Đukić, M. Strane direktne investicije u Srbiji i zemljama Centralne i Istočne Evrope: Stanje i perspektive, Kraj privatizacije – posledice po ekonomski razvoj i nezaposlenost u Srbiji, Institut ekonomskih nauka, Beogradska bankarska akademija, Savez samostalnih sindikata, Beograd, 2010.

RECOMMENDATIONS ON IMPROVEMENT OF BUSINESS CLIMATE IN ORDER TO ATTRACT FOREIGN DIRECT INVESTMENT MORE INTENSIVELY AND REALIZE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA

***Abstract:** Attracting, retaining and creating conditions for more intensive inflow of internationally competitive and export oriented foreign direct investment (FDI) play a key role in economic growth and development of a country. In the Republic of Serbia, which is characterized by a limited capital accumulation, the emphasis should be on effective FDI which positively affects the labor market, an increase in export competitiveness and manufacturing process improvement. In line with that, it is necessary to make the most of Serbia's key advantages, embodied in its regional position and preferential access to markets of East and West, human resources, and low labor cost and persevere in attempt to solve the existing barriers related to underdeveloped infrastructure, poor administration, corruption, political risk, poor liquidity and profitability, limited domestic demand, an outflow of professionals and the like, while it should be taken into consideration that an inflation growth, exchange rate instability and legal uncertainty lead to adverse selection of investors. The key objective of the paper is to provide useful recommendations to Serbian policy makers in the field of overcoming the existing barriers and improving the business climate, so that greater inflow of internationally competitive FDI can be possible.*

***Key words:** foreign direct investment, business environment, barriers, recommendations, economic growth and development*